

ԿՐՈՆԱԿԱՆ

Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԸ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ՍԿՋԲՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆԵՐՈՒՆ(¹)

Ս. Հաղորդութեան խորհուրդը հաստատեցաւ նոյնինքն մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Բրիտանոսի կողմէ, իր մասնութեան գիշերը, իր մանուկն յիշատակին համար, և նոյն ատեն իբր հոգեւոր սնունդ մեզի՝ հաւատացեալներու համար: Առաքեալները երբ Հոգեգալստեան օրը Ս. Հոգիով լեցուեցան (Գործք, Բ. 4)՝ սկսան քարոզել Յիսուս Բրիտանոսը և Անոր պատուէրները սորվեցնել նորադարձներուն, նախ Հրեաներուն անշուշտ և ապա հեթանոսներուն, Նորադարձները պէտք էր նախ մկրտուէին, որպէսզի կարենային մուտք գործել քրիստոնէական նոր համայնքին մէջ և ապա Ս. Հաղորդութեամբ միանային Փրկչին: Եւ անոնք կը յարատեւէին առաքեալներու ուսուցման, հաղորդութեան, հացի բեկման և աղօթքներու մէջ (Գործք, Բ. 42): Եւ ամէն օր միաօրոտ տաճար կ'երթային, և առններին Հաց կը կտրէին և ուրախութեամբ կերակուր կ'ուտէին (Գործք, Բ. 46):

Պոզոս առաքեալ Տրովադայի մէջ, կիրակի օր մը, Հաղորդութեան խորհուրդը կատարեց հաւատացեալներու ներկայութեամբ, ինչպէս կը կարգաւք: Եւ մէկշաբթի (կիրակի) օրը երբ աշակերտները ժողովուրդէն հաց կտրելու, Պոզոս անոնց կը քարոզէր (Գործք, Ի. 7):

Անշուշտ, պէտք է ըսել, որ առաքելական շրջանին շատ նախնական ձևի մէջ կը մատուցուէր Ս. Հաղորդութիւնը: Ս. Պատարագի խորհուրդը ճիշդ կարելի էր ասորով կը բացատրուէր: Ասով կ'իրա-

գործուէր Գրիտանոսի վերջին պատգամը. «Ասիկա ըրէք զիս յիշուլ համար» (ՂԿ., ԻԲ. 19, Ա. Կորնթ., ԺԱ. 24): Սկիզբները ասիկա յիշատակի սեղան մըն էր, միւս կողմէ սակայն, ան ունէր իր մէջ հոգեւոր մաս մը: Երեսու ըսած էր. «Ասիկա է իմ մարմինս և արիւնս»: Առոնք պարզ նմանութիւններ չէին, այլ խորհուրդ մը, իր ծալքերը խաչելութեան և յարութեան իմաստին մէջ բացող:

Հին կրօններու մէջ ալ կար վերականգնութեան այս գաղափարը: Օրինակ՝ Ատիս Պալաքական հեթանոս շատուած մըն էր, որ կը կենդանանար ամէն տարի զարնան, ընտելեան հետ իսկ Օսիրիսի՝ որ Եգիպտական հառուած մըն էր, մարմինը քառասուն մասերու կը վերածուէր, իբրեւ խորհրդանիշ Եգիպտոսի քառասուն նահանգներուն, և յետոյ ի մի կը հաւաքուէր, իբրեւ խորհրդանիշ Եգիպտոսի ամբողջական միացումին:

Հաղորդութիւնը ունէր ուրիշ բարձրագոյն խորհուրդ մըն ալ, որ մարդը կը միացնէր Աստուծոյ՝ սիրով և տառապանքով: Ժիշդ է որ մահուան յիշատակի ճաշ մըն է, սակայն նաեւ ուրախութեան տօն մը, ինչպէս Հրեաներուն Ձատիկը, որ թէև կը յաւերժացնէր անցեալը, սակայն նոյն ատեն կ'իրականացնէր ապագան՝ միշտ և Տիրոջ երկրորդ գալուստը:

Ինչպէս ըսինք, առաքելական շրջանին Պատարագը իր ամենապարզ, նախնական ձևին մէջ էր, և կը կատարուէր համապատասխան (Գործք, Բ. 42, 46): Սակայն, քրիստոնեաները հետզհետէ ազդեւելով հրէից ծեսերին՝ իրենք ալ իրենց համար կազմակերպեցին Պատարագի արարողութիւն մը: Ըստ աւանդութեան, երբ Պաղեստինացի Հոգեգալստեան յաջորդող Երեջայթի օրը հաւաքուած էին պաշտամունք կատարելու, Տեսուներոյր Յակոբոս առաքեալը, որ Երուսաղէմի առա-

ԽՊԲ.

ջին Եպիսկոպոսն էր, ներկայացուց առնոց իր Պատարագը: Երբ իրեն հարցուցին թէ ուրկէ՞ ձեռք ձգած է, պատասխանեց. «Ընչպէս Տէրը կենդանի է, և ոչ մէկ բան ես աւելցուցած եմ անոր վրայ կամ պակսեցուցած անկէ, այլ է՝ ինչ որ լսեցի Տիրոջմէն»: Այս աւանդութիւնը գրի առնուած է ԺԲ. դարուն, Ասորի գիտնական եպիսկոպոս Տ. Դիոնիսիոս Պար Սալիպէի գործէ:

Տնտեսեղբայր Յակոբայ այս Պատարագին մեծ ծառը առնուած է Պրիստոնի աղօթքներէն, զորս առաքելայինը զոց գիտէին և յաճախ կը գործածէին իրենց քարոզութեանց մէջ: Ուստի անոր մէջ կը գտնենք նախնի քրիստոնեաներու Պատարագի իրական և հնագոյն օրինակը, սահմանուած Երուսաղէմի Եկեղեցւոյ գործածութեան համար, որմէ ճիշդաւորուելով՝ անցաւ Փոքր Ասիա և Յունական Եկեղեցիներուն մէջ:

Մեր Եկեղեցւոյ Պատարագի հիմն ու նախապայքը եղած է՝ Ս. Յովհաննէս Պատարագը: Այս Պատարագամատոյցէն ղառ, Դ. դարուն սկիզբը, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ կետարբայէն վերադարձին իր հետ բերու հաւանորար ուրիշ Պատարագամատոյց մը, որ իր ժամանակին ժխտ Եկեղեցիներուն մէջ կը գործածուէր:

Անշուշտ, այս շրջանին, երբ հայերէն տառեր չունէինք, յունարէն լեզուով կը գործածուէր այս Պատարագը: Սակայն երբ հայ գիրերու գիւտը տեղի ունեցաւ, այն տառն շատ մը Պատարագամատոյցներ հայերէնի թարգմանուեցան, այսպէս՝ Ս. Բարսեղինը, Ս. Աթանասինը, Ս. Յովհանն Ռսկեբերանինը, Ս. Գրիգոր Նազիանզացիինը, Ս. Կիւրիզ Աղեքսանդրացիինը, Ս. Իգնատիոսինը և իւր Գիւա (461-478) և Յովհան Մանդակունի (478-490) Հայրապետներու ջանքերով աւելի ճոխացաւ Հայկական Պատարագը:

Մեր Պատարագամատոյցը սորչ յաւելուցներ կրեց նաև Ժ. դարուն, Խոսրով Անձևացիի (Գրիգոր Նարեկացիի հայրը) կողմէ: Ս. Գրիգոր Նարեկացիի (950-1010) Աղօթամատենի երկու գլուխներէն ալ (ԼԿ. և ԼԵ.) հատուածներ մուտք գործեցին Պատարագամատոյցէն ներս: Իսկ Որ

օրհնեա զայնոսիկ, որք օրհնեն զեկ, Տէր...» գահաբանական աղօթքը գրած է Յովհան Ռսկեբերան (347-407), ԺԳ. դարուն, Յովհաննէս Վարդապետ Ոսպնականին ալ որոշ փոփոխութիւն ըրաւ: Այսպէս, մինչև տպագրութեան գիւտը, Ս. Պատարագի կանոնները զանազան ձևերով գործածուած են, իսկ անկէ ի վեր տպագրուած մէկ ձևը պարտաւորիչ դարձաւ Հայոց Առաք. Եկեղեցիին համար: Մեր Եկեղեցին երբէք չէ ունեցած և այժմ ալ չունի կրօնատեալ կամ յաւելելով ձևով Պատարագամատոյցներ, այսպէս՝ կաթողիկոսական կամ պարզ քահանայական, մեծ, հանդիսաւոր կամ պարզ, թիւ կամ մասնաւոր և այլ Պատարագամատոյցներ: Մեր Պատարագը կ'ըլլայ միշտ ձայնաւոր, Թիւ Պատարագի դրութիւն մեր մէջ երբէք մուտք չէ գործած:

Մեր այսօրուան Ս. Պատարագի արարողութիւնը, իր հիմնական ձևին մէջ, տար Պատարագամատոյցի թարգմանութիւն ըրն է, և սակայն, դարերու ընթացքին իր կրած լեզուի կատարելագործութեամբ, ծիսական ուրոյն կերպով և մասնաւոր զուտ հայկական երաժշտութեամբ՝ վերածուած է ազգային գլուխգործոցի մը: Օրինակ մը տալու համար կը բաւէ ունկնդրել Վերսալի խորինձը, Խաչատուր Տարօնեցիի (ԺԲ. դար) յօրինած զմայլելի այդ տաղը, որ Ս. Պատարագի սկիզբը կ'երգուի, և ուրիշ ոչ մէկ Պատարագամատոյցի մէջ կայ: Մեր Ս. Պատարագի Խորհուրդը հոգեպարար է առաքինեաց:

Մեր երջանկայիշատակ հայրապետները իրենց հոգիին աղամանդը բխրեցուցած են՝ մեզի ժառանգ ձգելով հոգեւոր և մշակութային ճոխ գունձ մը: Մեր Ս. Պատարագը միայն կրօնական գունձ մը չէ, այլ նաև մշակութային անփոխարինելի արժէք մը: Ասոր համար բոլոր հաւատացեալները իրենց միտքը և խորհուրդը կեդրոնացնելու են Աստուծոյն Խորհուրդին, և անսոյթաբ հետեւելու են անոր բովանդակած աղօթքներուն և մեղեդիներուն:

ՎԱՋԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ